

A. DUCHOVNÍ VÝVOJ

A.1. některé obecné předpoklady:

- Je tu možnost setkat se ve vlastním nitru s Bohem, toto setkání uvnitř lidského příběhu, setkání Bohem chtěné a vyvolané
- Postava Ježíše Krista pro Terezii není okrajový přívažek, cosi, co je ve vyšším stádiu kontempace odloženo jako nepotřebné – láskyplné osobní setkání s Kristem je rozhodujícím faktorem její proměny
- Hlavním obsahem jejích knih je duchovní vývoj, duchovní cesta Terezie, nejde o životopis v klasickém slova smyslu
- Nejde ani o systematický výklad nauky, ale především o představení vlastního života jako svědectví o určité cestě (často mluví o *životě* modlitby)
- Vychází ze zkušenosti, která je u ní podrobena reflexi a systematizaci, vrcholem bude podoba, jíž se jí dostane ve Vnitřním hradu, kde představuje jak možný vrchol křesťanského života, který se nechá vést Duchem, tak literárním zpracováním

A.2 tři základní fáze vývoje její duchovní zkušenosti:

1. zakoušení Boží přítomnosti 1544-1554 – téma Boží přítomnosti v nitru člověka, celý život bude postupným zesilováním prožitku této Boží přítomnosti.

„náhle jsem pocítila přítomnost Boha takovým způsobem, že jsem nemohla pochybovat, že on byl v mém nitru a já celá ponořená v NĚm“ (Ž 10,1)

2. zakoušení osoby Ježíše Krista, 1560 – “Po dvou letech ... se mi přihodilo toto: o svátku sv. Petra, zatímco jsem se modlila, jsem vedle sebe uviděla Krista, či lépe řečeno ucítila jsem jeho přítomnost: protože ve skutečnosti jsem neviděla nic tělesným zrakem či zrakem duše, ale zdálo se mi, že Kristus stojí vedle mne a viděla jsem, že to byl on, kdo ke mně mluvil. Protože jsem vůbec netušila, že je možné mít podobná vidění, zpočátku jsem měla veliký strach... Zdálo se mi, že Ježíš Kristus mi stále kráčí po boku.... Neviděla jsem jeho podobu, ale stál vždy po mé pravé straně, jasně jsem to cítila, a byl svědkem u všeho, co jsem dělala. Když jsem se trochu sebrala či nebyla příliš rozptýlená, nemohla jsem si nevšimnout, že mi stojí po boku.“ (Ž 27,2) – tato zkušenost Terezii zcela zaskočila, nic podobného nepředvíдалa
3. zakoušení tajemství Trojice, 1571 Byla jsem zvyklá setkávat se pouze s Kristem a zdálo se mi, že vidění Tří Osob by mě muselo leda rušit...” (R 18)

B. NĚKTERÉ DŮLEŽITÉ POJMY TEREZIÁNSKÉ MYSTIKY

B.1 Místo mystiky v celku teologie

„Důstojnost člověka je založena především na jeho povolání ke společenství s Bohem (*unio*). K dialogu s Bohem je člověk zván již od svého vzniku: existuje, protože ho Bůh z lásky stvořil a právě Boží láska ho neustále udržuje při životě. Jen tehdy žije plně podle pravdy, když tuto lásku svobodně uznává a dává se svému Stvořiteli.“ (GS 19)

- povolání člověka
- dialog s Bohem
- existence, která je založena na lásce

- autentická, pravdivá existence, když je člověk schopen ji uznat a důvěřovat jí, tj. „vydat se“ jejímu zdroji bez obav, že bude manipulován ve svůj neprospěch
- mystické spojení tedy není nijak oddělené od celku křesťanského života, je součástí Božího plánu stvoření a spásy
- vedle toho je tu christologický prvek: od narození jsme povoláni k účasti na tajemství spásy v Kristu. Duch nás pak vede od vstupu do tohoto spásného vztahu s Bohem směrem k plnosti nového života v Kristu, k plnému uskutečnění našeho lidství, tj. k účasti na společenství s Bohem.¹

B.2 Španělská karmelitánská mystika se stala prototypem křesťanské mystiky, jedním z hlavních proudů (viz rozdíl mystiky esence).

B.3 Dvě vývojová období karmelské mystiky

1. 1562-1750: od specifické zkušenosti Terezie z Avily a Jana od Kříže k usoustavnění jejich nauky; výrazná zkušenost Boha a literární talent, který jim umožnil ji vyjádřit jedinečným způsobem v próze i poezii z nich učinil vrcholné autory španělské mystiky
2. 1850-dnes: nové postavy (Alžběta od trojice, Terezie z Lisieux, Teresa de Los Andes, Edith Stein...)

B.4 Klíčové pojmy:

MYSTIK, MYSTIKA – ve vztahu k tajemství (křesťanské víry). V Písmu výraz *mysterion* odkazuje k Božímu spásnému záměru, který se stal zjevným v Kristu, také u církevních otců znamená zjevenou Boží pravdu či také zkušenost, prožitek této skutečnosti (viz liturgie, ale např. i téma poznání Boha u Otců: Origenes, Klement A., Justin a zejm. Řehoř Nysský, Maxim Vyznavač a Diviš Areopagita). Nejde o čistě subjektivní zkušenost, ale o subjektivní zakoušení objektivní skutečnosti Božího tajemství spásy – alespoň u otců, od středověku nastává změna kulturního horizontu a jedním z jejích důsledků je vedle známého oddělení teologie a spirituality i větší subjektivizace náboženské zkušenosti.

Mystika je v teologii znovuobjevena až ve 20. století, zejm. díky dílu K. Rahnera, Balthasara, De Lubaca, Bouyera, Sudbracka ad. Vedle teologů projevují velký zájem o mystiku i různé filozofické školy (jako o možnou cestu docenění náboženské zkušenosti v životě člověka s důrazem na subjekt této zkušenosti. Viz též duchovní vývoj Edith Steinové ad.) a nekřesťanská náboženská hnutí. Touha po poznání Bohu „z vlastní zkušenosti“ není vždy doprovázená odmítáním *ratia* či náboženských institucí, její návrat je možné chápat jako hledání oné přirozené vitality, která by měla pramenit ze samotné paschální víry ve vzkříšení a nový život, který z nás činí viditelná znamení přítomnosti Vzkříšeného.

Karmelitánská mystika je v základě christologická a trinitární, zkušenostní poznání Boha znamená poznání Boha židovsko-křesťanského zjevení, trojičního Boha křesťanů, který se sděluje člověku proto, aby ho spasil a touží po člověkově svobodné odpovědi na tento nezištný dar sebe sama, nabízený uprostřed lidských dějin. Zdá se, že tento teologický, specificky křesťanský obsah zkušenosti Boha ji odlišuje od ostatních mystických proudů tak jak je známe z ostatních náboženství.

ZKUŠENOST – máme-li najít společného jmenovatele pro různé postav karmelské mystiky, bylo by to asi důraz na zkušenost/vnímání Boží přítomnosti a jeho nekonečné a milosrdné lásky chápané jako určitá forma poznání Boha (jeho tajemství). Toto poznání má specifický charakter

---

¹ Srov. pavlovské pléroma, zejm. v christologických hymnech, které mluví o plnosti života v Kristu a rekapitulaci všeho v NĚm, viz též téma Božího synovství, inhabitace ...

probouzející a doprovázející lásky. Nejde o poznání smyslově zachytitelné, ani o poznání deduktivní, nýbrž o povšimnutí si Boží přítomnosti v lidské existenci a to v její podobě láskyplného sdělení z Boží strany. Jde o poznání „láskou“, skrze lásku, holistní, vycházející od středu a uchvacující celou lidskou bytost. Autenticita této zkušenosti je podle španělských mystiků měřitelná konkrétními životními postoji a jednáním člověka.

MODLITBA (oración): viz Ž 8,5 (i když nejde o definici modlitby)

Základní je vztah, tj. vztah k Bohu, udržovaný, pěstování tohoto přátelství, které vyžaduje spolupřítomnost obou, aby tu došlo ke vzájemné komunikaci. Jde vždy o možnost, která je nabízena a může být přijata: iniciativa je na Boží straně, v jeho lásce, modlitba je tu odpovědí-přijetím vztahu.

KONTEMPLACE – obecněji: snaha o poznání tajemství naší víry, proniknutí do jejich obsahů a stále hlubšího přilnutí k Bohu. Konkrétněji: hledání spojení s Bohem skrze poznání, lásku a odevzdanost.

Lze rozlišovat dvojí kontemplaci: v jedné převažují volní akty nad běžným racionálním zpracováním obsahů meditace, jde stále ještě o výsledek lidského úsilí o spolupráci s milostí, druhý typ kontemplace (tzv. „vltitá“) je nezištným Božím darem uděleným jím samým kdy a komu chce. Tento druhý typ kontemplace klade důraz na nezištnost Boží lásky, která se sděluje a dává člověku bez ohledu na podmínky, v nichž se nachází, či jeho připravenost. Viz konflikt mezi Terezou a Janem od Kříže ohledně záslužnosti ctnostného/řádného života, který je či není odměněn intenzitou prožívání vztahu k Bohu (Terezie se obává, aby pak někteří netíhli k uctívání Boha-obchodníka: má dáti dal).

„My, které nosíme tento posvátný karmelský hábit jsme povolány k modlitbě a kontemplaci, protože tak tomu bylo od počátku: jako to činili naši svatí otcové na hoře Karmel, kteří ve veliké samotě a odvrácení od světa hledali tento poklad, onen vzácný květ kontemplace, o kterém tu mluvíme.“ (5H 1,2)

OČIŠTĚNÍ ČI TEMNÁ NOC – tyto výrazy chtějí vyjádřit, že jde o proces s vlastní tematikou, systematictěji se mu věnuje Jan od Kříže (viz jeho aktivní a pasivní noc, noc smyslů, ducha...), ale i Terezie rozvíjí zejm. v souvislosti s konkrétními životními zkušenostmi, v každém případě oba chtějí naznačit, že jde o užitečnou součást Boží pedagogiky, o cosi spojeného s křesťnskými zkušenostmi každého křesťana, tj. s naší účastí na tajemství smrti a vzkříšení Ježíše Krista.

Základem duchovní zkušenosti očišťování (noci) je vždy živá zkušenost Boží lásky vůči konkrétnímu člověku. U Terezie: v celku tématu milosrdné Boží lásky – její život a dílo chtějí být zpěvem o tomto Božím milosrdenství, písní opěvující jeho velikou lásku. Láska Boha probouzí lásku člověka, který touží cele odpovědět Bohu.

Patří sem i obraz „zranění způsobeného láskou“, *herida amorosa* (Jan od Kříže) či „niterné trýzně“, jež láska působí (Tereza). V antropologické perspektivě: proces zraní člověka, přerod od starého člověka v člověka nového podle pavlovské vize člověka jako bytosti přivracené k Bohu, povoláné k plnosti života, jež spočívá ve společenství s ním. Mystika má představit obraz zralého člověka, prostor zkušenosti, v níž se dovršuje naše bytí k obrazu Syna.

Etapy na cestě modlitby (T. ALVAREZ, *Gli occhi fissi su Cristo*):

1. spontánní modlitba, snadná, vždy, když vyvstane „veliká touha spatřit Boha“, je (alespoň pro Terezu) hlavní hybnou silou jejího jednání
2. zápas o modlitbu – Tereza zakusila už v době dospívání, k modlitbě se vrátila díky četbě Francisca de Osuny, objevují se problémy psychického rázu (neschopnost diskursivního uvažování a roztěkanost myšlení)

„Ne že bych byla vždycky ve vyprahlosti, ale když jsem neměla knihu tak ano, protože má duše a myšlenky se začaly všemožně potulovat – s knihou se mi dařilo dojít k usebrání a bez násilí duši nasměřovat k Bohu. (Ž 4,9)

Vedle toho začala mít dojem, že mezi modlitbou a vlastním životem je u ní velká propast, což jí uvedlo do velké krize: začala se považovat za skutečně nehodnou, aby pokračovala v dialogu s Bohem. Nejde tu o krizi víry, Bůh pro ni není problém, ale v krizi je vnímání vlastní osoby. Později toto období sama označí za dobu „falešné pokory“ (Ž 30,9)

3. pozvolný vzestup: za pomoci četby, některých evangelních figur, pokusů „představit si“ Krista ve vlastním nitru, obrazů, kontemplace přírody

Přátelský vztah s Bohem jí otvírá další obzory a chuť k dalšímu vývoji, se vším, co k němu náleží: „Ať nás uvede kam chce, vždyť už nepatříme sobě, ale Bohu.“

DUCHOVNÍ SPOJENÍ S BOHEM – cesta k němu nejlépe, nejsystematičtěji popsána ve Vnitřním hradu, samotné mystické spojení je tu představeno jako „duchovní sňatek“.² Svatební symbolika tu nabývá ústředního významu. Rozlišují se tu tři stupně spojení: spojení pohledů (slouží vzájemnému poznání a vzájemného přijetí obou, páté příbytky); zasnoubení, kdy je duše připravena ve všem konat vůli svého nastávajícího (šesté příbytky) a konečně *union sponsal* či *matrimonio místico*, kdy osoba jednou provždy žije se svým Bohem, „jím obývaná v samém středu své duše“ (7H 2,4). Na rozdíl od Jana od Kříže se Tereza soustředí spíše na plné oslavení člověka (u Jana: větší důraz na službu druhým) a věnuje mnohem více prostoru závěrečné etapě a ne tolik období duchovních zasnub. Jan je také mnohem skeptičtější vůči různým mimořádným fenoménům mystiky, které podle Terezie nepřekáží, pokud napomáhají více milovat Boha.

APOŠTOLSKÁ HODNOTA MYSTIKY – spojení s Bohem člověka proměňuje a orientuje ho ke službě. U Terezie najdeme v závěru díla častou starost o „spásu duší“, i samotná fundace tereziánského Karmelu v r. 1562 se rodí „kvůli tomu, abychom sloužily Pánu“, viz také závěr VH: „K tomu je tady modlitba, mé dcery, k tomu tady je duchovní sňatek – aby se rodila díla, díla!“ (7H 4,6) – nejde o to, postavit druhým před oči model (ani Ježíš není pro své učedníky prostě modelem), ale o opravdové existenciální přijetí určitého způsobu Boží lásky a nalezení vlastní, originální odpovědi na ni, pokud možno celou naší silou a celou naší bytostí.

(viz i další důležité koncepty jako „*determinada determinación*“, samota, usebrání, hrad,... viz dále)

Základní bibliografie:

k životu Terezie z Avily:

M. AUCLAIROVÁ, *Životopis Terezie z Avily*. Karmelitánské nakladatelství 2000.

B. PAPÀSOGLI, *Il fuoco in Castiglia. Santa Teresa d'Avila*. Ed. Postulazione Generale dei Carmelitani Scalzi, Roma.

EFREM DE LA MADRE DE DIOS – O. STEGGINK, *Tiempo y vida de santa Teresa*, Madrid 1968.

---

² srov.: ve VH jen 5 kapitol věnuje asketice, zbytek, tj. 22 kapitol knihy popisuje mystickou část duchovního života. 4. příbytky se věnují vstupu do mystického života, 5. počátečnímu spojení a posvěcení, 6. nejvýraznějším projevům přijaté lásky, 7. dovršení spojení v zakoušení trinitárního a christologického tajemství, připravenost ke službě.

ostatní:

Guido STINISSEN, *Růst v modlitbě*, Karmelitánské nakladatelství 2006.

Carolyn HUMPHREYS in TERESA D'AVILA, *Castello interiore*, Paoline 1994.

Ciro GARCÍA, *Santa Teresa de Jesús. Nuevas claves de lectura*. Monte Carmelo, Burgos 1998.

Ciro CARCÍA, *La mística del Carmelo*, Monte Carmelo, Burgos 2002.

Antonio SICARI, *Contemplativi per la Chiesa, L'itinerario carmelitano di S. Teresa d'Avila*. Edizioni OCD 1982.

Tomas ALVAREZ, *Gli occhi fissi su Cristo, L'orazione di S. Teresa d'Avila*, Edizioni OCD, 2002³.

Tomas ALVAREZ, *Comentarios a Vida, Camino y Moradas de Santa Teresa*. Monte Carmelo Burgos 2005.

Antonio MAS, *Acercar el cielo*. Sal Terrae 2004.

T. GREEN, *Když vyschne studna. Modlitba po překonání začátku*. Karmelitánské nakladatelství 2006.

U. DOBHAN, *Spiritualita Karmelu*. Karmelitánské nakladatelství 1994.